

LAND VAN DE KIRGIEZEN

‘Het moeilijkste voor een mens
is om elke dag een mens te zijn.’

– Tsjingiz Ajtmatov, Kirgizische schrijver

NOOT OVER DE BENAMING

Kirgizië / Kirgistan

In het Nederlands is Kirgizië de gangbare naam voor het land, zelf gebruik ik altijd Kirgistan.

Tijdens de Sovjetperiode heette het officieel de Kirgizische Socialistische Sovjetrepubliek (Kirghizskaya SSR). Nederland en veel andere Europese landen namen destijds grotendeels de Russische naamgevingsconventies over voor Sovjetgebieden, waardoor het vertaald werd naar Kirgizië, gebaseerd op de Russische term Kirghizia.

Sommige Russen, onder wie Poetin, gebruiken die benaming nog steeds. Voor steeds meer mensen heeft Kirgizië een koloniale associatie en horen ze liever Kirgistan, zoals het land zichzelf noemt. Dat betekent letterlijk ‘Land van Kirgiezen’.

De kaart van Kirgistan is met nog wel meer taalkundige controverses bezaaid. Op Google Maps vind je de majestueuze Tien Shan-bergketen met de Chinese benaming. De originele Turkische (niet te verwarren met Turks zoals uit Turkije, maar van Turkstalige volkeren) naam is Tengritagh, en in het Kirgizisch heet de keten Ala Too.

Toen de hoofdstad Bisjkek gesticht werd door Russische kolonisten heette deze Pishpek, wat veranderde naar Frunze tijdens de

Sovjettijd en na de onafhankelijkheid vervolgens Bisjkek werd. Toen ontdekt werd dat het hoogste punt van de Sovjet-Unie zich in Kirgistan bevond, werd deze bergpiek Lenin Peak genoemd. Zo heet die vandaag nog steeds, maar je zou de bergpiek ook Kuh-I-Garmo, Qullai Abuali Ibni Sino of Pik Sary Tash kunnen noemen, naargelang je etniciteit, nationaliteit of geloof.

DEEL I

Welkom in het land van nomadenkampen,
technoclubs en Sovjetflats

*

September 2018

Het is drie uur 's nachts. Vanaf een heuvel kijk ik uit over een brede vallei, tientallen lantarenpalen beschijnen een eindeloze rij joerten die zich voor me uitstrekt.

Van deze ronde nomadententen is een klein dorp opgetuigd, dat over een paar dagen weer verdwenen zal zijn. Als het gras is teruggeveerd, zal niets erop wijzen dat hier honderden nomaden sliepen.

Achter me eindigen alle paden in onherbergzame witte pieken die de grens met Kazachstan vormen: de Tien Shan, ook wel de 'hemelse bergen'. Vijftig kilometer noordelijker ligt het Issyk Koelmeer. Nog een paar honderd kilometer verder, richting het westen, de hoofdstad Bisjkek. Namen die mij tot voor kort niks zeiden.

Een witte, vilten hoed ligt verloren op de grond, net zoals zijn eigenaar Nur Mohammed, die een stuk verderop laveloos in het gras ligt. Op de hoed staat een sierlijk omgekeerd hoefijzer, het symbool van zijn stam: de Munduz, een van de veertig stammen van Kirgistan.

Een dag eerder was ik Nur en zijn vriend Ulan-Bek tegen het lijf gelopen tijdens de World Nomad Games, een tweejaarlijks

evenement bedoeld om nomadische tradities in ere te houden en te laten herleven, die na decennia van Sovjetcollectivisatie en vervolgens globalisering bijna waren verdwenen. In september 2018 werden de spelen voor de derde keer georganiseerd en ik had mijn eerste reis naar Kirgistan erop afgestemd. Aangetrokken door oude tradities en gebruiken, op zoek naar een onontdekte plek in een volledig ontdekte wereld, reisde ik naar Centraal-Azië. De voormalige Sovjetrepublieken in deze regio, zoals Kirgistan, zijn opmerkelijk lang onbekend gebleven voor de rest van de wereld. Centraal-Azië werd doorgaans beschouwd als een geïsoleerd gebied in de toch al afgezonderde Sovjet-Unie. Zelfs binnen de USSR was de regio relatief onbekend en werd die gezien als de periferie van het uitgestrekte rijk met Moskou als centrum. In de Nederlandse media werd er niet over geschreven, behalve toen er ellende uitbrak en er doden vielen tijdens de revoluties in 2005 en 2010.

In een wereld waar alles zo uitgebreid gedocumenteerd, beschreven en gefilmd wordt – al dan niet in stereotypes – was het die onbekendheid die mij trok. Van de meeste landen of gebieden kon ik me wel een voorstelling maken. Van Centraal-Azië niet. Er waren geen beelden die ik kon oproepen bij Oezbekistan, Tadzjikistan of Kirgistan.

Ik was vierentwintig, had mijn baan bij een reisbureau opgezegd en toegegeven aan een lang sluimerend verlangen om verhalen te maken, te schrijven en te fotograferen. Ik haalde Nederlandse vrienden over om een aantal maanden door Centraal-Azië te reizen: daar wilde ik mijn journalistieke loopbaan beginnen.

Op de World Nomad Games keken we naar boogschieten vanaf paarden, vrouwen die een witte omslagdoek van wel vijftig meter tot een hoge tulband op hun hoofd wikkelden, worstelen met ontbloot bovenlijf – ook vanaf een paard – en een

wedstrijd wie het snelst een joert kon opbouwen; de winnaar deed dat in slechts zeven minuten.

Omringd door de woeste bergen, met voorbijstuivende paarden, de rokerige geur van gegrild vlees en mannen die adelaars op hun armen droegen, waanden we ons in een andere wereld. Als ik me een nomadenkamp uit het jaar 1500 probeerde voor te stellen, dan zag het er ongeveer zo uit.

Aan het begin van de middag keken we naar de halve finale Kok-Boru: een eeuwenoude sport die in heel Centraal-Azië gespeeld wordt, oorspronkelijk bedoeld om krijgers te trainen voor de strijd. Wat voor sport dat is? Denk aan polo. Vervang de bal door een onthoofd geitenkadaver en voilà: Kok-Boru. Een opgewonden, joelend publiek wachtte op het startsignaal. Nadat de scheidsrechter op zijn fluit blies, stormden de twee teams van ieder vier ruiters met knallende zweepen en opstuivend zand op elkaar af.

Zodra iemand het geitenkadaver bemachtigde, dat je met één arm van de grond moet oppikken, werd hij weggebeukt door andere spelers – er was maar weinig niet toegestaan in dit spel. Als het de speler lukte om los te breken van de groep, stoof hij richting het doel – een grote, ronde kuip van ongeveer een meter hoog – om de geit daarin te werpen. Ruiters schoten er regelmatig met zo'n snelheid op af dat ze zelf achter het kadaver het doel in vlogen.

Eén keer werd er iemand met een brancard afgevoerd, een paar minuten later zat hij alweer op zijn paard; hier geen aanstellerige schwalbes.

Aan het eind van de dag slenterden we wat rond op het terrein. Mijn blik viel op een sliet dikke rook, beschenen door de ondergaande zon. Tussen twee joerten stonden een paar mannen bij

een enorme ketel boven een vuurtje. Iemand gekleed in een lang beige gewaad roerde erin met een gigantische lepel, net als de druïde uit *Asterix en Obelix*. Een ander zat op een stoeltje groentes te snijden, een derde speelde op een accordeon en zong liederen.

Twee van de mannen zagen ons staren en wenkten. Met heel onbeholpen Engels, Russisch en Google Translate kwamen we erachter dat zij hier een soort opvoering gaven met historische verhalen over hun stam, de Munduz. Ulan-bek en Nur stelden ons enthousiast voor aan iedereen die ze maar konden vinden.

De Munduz deelden met ons hét sociale smeermiddel waarmee je elke afstand tussen culturen kunt overbruggen. Kommen waar Nederlanders yoghurt uit zouden eten, schonken ze vol wodka en we proostten. Na nog geen tien minuten was het besloten: we móesten bij hen in de joert slapen, we móesten samen met hen een schrikwekkend aantal flessen wodka tot ons nemen.

Nadat de bezoekers allang naar huis waren gegaan, sleurden Ulan-Bek en Nur ons mee naar een feest met andere nomaden. Op een grasveldje tussen de joerten dansten mannen met witte, viltten hoeden, sommigen in trainingspak, samen met vrouwen die kleurrijke hoofddoeken droegen. Een vrouw met een grote, harige bontmuts op en gekleed in een gouden mantel draaide sierlijk in het rond op Kirgizische muziek.

Al snel richtten ze hun nieuwsgierigheid op ons. ‘*Otkuda, otkuda?*’ Waar kom je vandaan? Hun interesse groeide nog meer toen we ‘*Gallandia*’ antwoordden. Honderden selfies volgden.

We werden onder luid gejuich de ‘dansvloer’ opgeduwd en het duurde niet lang voordat we vriendelijk maar dringend verzocht werden een Nederlands liedje te zingen. Mijn vriend zat gelukkig niet zonder inspiratie en zette meteen ‘Mooie blauwe ogen’ in van schlagerster Django Wagner.

Op *'Ik kijk je in je mooie blauwe ogen, we zitten samen op de boulevard'* klapte het publiek uitbundig mee. Maar al snel gaven ze er een eigen draai aan en verzorgden een bijpassend ritme met klappende handen, tamboerijnen en soms een slag op een trommel. *'Mijn hart dat slaat op hol als jij mij aankijkt, door die ogen van jou'*; ze floten op hun vingers en riepen regelmatig 'hoppaaaaaaa!' of 'bravooo!'

Voordat ze ons om nog een nummer konden vragen werden we gelukkig afgelost; iemand parkeerde zijn roestige Lada in het gras en al snel schalde er muziek uit de grote boxen in zijn kofferbak. Na een paar houtherige danspassen op Kirgizische nummers en jarennegentig-hits ('Coco Jambo'), ploften we neer op een grasheuvel verderop.

De wodka begon zijn tol te eisen: mijn vriend en Nur lagen al gestrekt in het gras. Ulan-Bek zat er echter bij alsof hij alleen maar water had gedronken.

'Zal ik mijn gedichten voordragen?' vroeg hij.

Ik liet me ook op mijn rug vallen en richtte mijn troebele blik, die van twee Ulan-Beks één probeerde te maken, op de heldere sterrenhemel. De bedaarde stem van Ulan-Bek werkte kalmerend en terwijl hij zijn gedichten voordroeg, die nog poëtischer klonken in die mij onbekende taal, bewonderde ik het donkere plafond met miljoenen heldere stipjes.

En dat was het: vanaf dat moment liet Kirgistan mij niet meer los.

We trokken verder door het land in onze Lada Niva. Door naaldbossen, langs *Sound of Music*-achtige bergweides en ruige rotspartijen. We sliepen bij -5 graden in een joert met slechts een houtkacheltje om ons te verwarmen en dezelfde week werkten we ons in het zweet door een canyon. We dwaalden door een